

nameće kroz cijelu knjigu. Ono što je u fotografskoj snimci univerzalno, prema Barthesu, jest interpretativna moć koja proizlazi iz individualne priče gledatelja, a javlja se kao posljedica komunikacijskog procesa između onih koji sudjeluju u stvaranju fotografske snimke i onih koje je gledaju, čitaju, smještaju u kontekst, odnosno vlastiti život.

Fotografija se može analizirati iz različitih aspekata. Barthesova refleksija o fotografiji vrijedan je prinos promišljanju fotografije u odnosu i na znanost i na umjetost. Barthesov način oplemenjuje pristup promišljanja fotografije za ljudsku dimenziju koju je taj medij tijekom proteklih stoljeća izgubio u raznim teorijama, školama, tehnologijama, masovnoj kulturi.

Zanimljivo je da je baš iz pera jednog teoretičara proizašlo djelo koje toplo i intimno medij fotografije vraća čovjeku. Utjecaj Barthesove refleksije vidljiv je i u hrvatskoj književnosti. Osobito jasnu referencu ostvaruje u romanu "Album", Miroslava Kirina iz 2001. godine. U njemu se barthesovska potraga pretvara u kirinovsku potragu za izgubljenim, i to ne samo vremenom, nego, baš kao i u samog Barthesa, vlastitim identitetom.

Melaniya BELAJ

Alain de Botton, Status anxiety, Hamish Hamilton, London 2004., 314 str.

Alain de Botton, britanski autor nekoliko bestselera (*How Proust Can Change Your Life, The Consolations of Philosophy, The Art of Travel*), u svojoj najnovijoj knjizi *Status Anxiety* uspješno progovara o gotovo univer-

zalno prisutnoj anksioznosti o kojoj se rijetko izravno govori: strahu od onoga što drugi o nama misle, o bojazni da ćemo biti proglašeni gubitnicima, o panici koja nas obuzima kad nam se počinje činiti da će sva naša nastojanja biti protumačena kao neuspjesi. Zašto nam je toliko stalo do vlastitog uspjeha i zašto nas pritom uspjesi kolega i prijatelja uzrujavaju pa čak i izluđuju, dva su osnovna pitanja koja de Botton postavlja i na koja nudi uvjerljive odgovore. Mladi filozof (rođen 1969. u Zürichu) knjigu o opsjednutosti vlastitim položajem u društvu započinje tezom da je život svakog odraslog čovjeka određen dvjema "ljubavnim pričama". Prva je "ljubavna priča" – potraga za spolnom ljubavi – dobro poznata i proučena. Druga priča – ona o potrazi za ljubavi koju nam pruža svijet kao takav – priča je o kojoj se ne raspravlja, jer se tiče čežnje, žudnje koju osjeća gotovo svaki odrasli pojedinac, a koja zapravo uvijek mora ostati tajna, pritajena, utišana, unutrašnja. Posrijedi je želja da nas svijet, okolina, odnosno ljudi, zavole, prihvate, da o nama misle sve najbolje. To je želja koja mora ostati potajna, skrivena, koja se jednostavno ne smije priznati jer bismo tako zapravo razotkrili vlastitu narcisoidnost i pritom bi nas se lako moglo proglasiti "vulgarnim snobovima". Narcisoidnost, samodopadnost, smatra se negativnom značajkom, iako je potpuno normalna, tvrdi de Botton u iscrpnom intervjuu o svojoj najnovijoj knjizi, koji je u lipnju godine 2004. dao časopisu *Atlantic Monthly* (a koji se može pronaći na autorovoj webstranici <http://www.alaindebotton.com>). To je želja, potreba da drugi o nama misle sve najbolje i da nam se obraćaju s poštovanjem. Samozatajnost, kaže de Botton u istome intervjuu, jest instinkt preživljavanja, ali duboko, u skrovitim prostorima duše svatko se od nas želi osjećati važnim – i mrzi to priznati.

Status Anxiety autor je podijelio na dva glavna dijela (uz mnoge manje cjeline i potpoglavlja): takozvane "Uzroke" i "Rješenja" problema "statusne anksioznosti", fenomena novijeg datuma stvorenog pod neprestanim pritiskom osjećaja neograničenih mogućnosti za opći uspjeh u društvu. "Uzroci" se uglavnom bave analizom pojma društvenog statusa i objašnjavaju kako se zanimanje za društveni položaj mijenjalo kroz povijest zapadnoga društva. Raspravljajući o pojmovima moći, hijerarhije, reputacije, kao ključnim elementima u tvorbi društvenog statusa, Alain de Botton pristupa pojavi pridavanja pozornosti društvenom statusu kao pokretu koji se s vremenom mijenjao i nadograđivao,

usporedno s promjenom okolnosti pod kojima živimo i razvojem znanja koje kao ljudski rod posjedujemo. U feudalnim društvima, objašnjava de Botton, društveni je položaj smatran urođenim, predodređenim pa su tako promjene društvenog položaja bile iznimno rijetke. Pojavom meritokratskog ideala u 18. stoljeću nastupa razdoblje u kojem se više ne teži rigidnoj hijerarhiji zadanoj rođenjem već se naglasak stavlja na ravnopravnost, davanje mogućnosti, odnosno pružanje prilike svakom pojedincu da zasluženom stekne važan položaj u društvu. Status je, dakle, u meritokratskom društvu poželjan, jer dokazuje talent, inteligenciju i trud pojedinca, govori nam o njegovu ili njezinu napornom radu i tako uvjerava društvo da je pojedinac vrijedan pažnje i ljubavi. Život je danas, u zapadnom svijetu, shvaćen kao igra i to, štoviše, kao "fer" igra u kojoj sigurno pobjeđuje svaki nadareni pojedinac koji, pun energije, predano radi i pokazuje svijetu svoje postojanje. Takav meritokratski stav, pojašnjava de Botton, ima i vrlo okrutne nuspojave. Naime, ako društvo vjeruje da su pojedinci koji se nalaze na vrhu društvene ljestvice na njega dospjeli isključivo vlastitim zaslugama, onda ono, po definiciji, mora istodobno vjerovati da i oni pojedinci koji se nalaze na samom dnu jednako tako zaslužuju svoju nesreću i neuspjeh. Što društvo za sebe više tvrdi da je pravedno, tvrdi autor, to će ono biti strože prema svojim neuspješnim pripadnicima, koje će obilježiti kao gubitnike ("luzere") i takvima ih smatrati jer su to zaslužili svojim lošim ponašanjem. Pripadnici meritokratskog društva, od kojih se očekuje da prihvate potpunu odgovornost za svoje postupke, lako postaju opsjednuti mjestom koje u društvu zauzimaju, a ta opsjednutost proizlazi iz nekoliko izvora: straha da nećemo biti voljeni, pretjeranih očekivanja od života i ideja o tome kakav bi trebao biti, vjere u meritokraciju, snobizma i, na posljetku, osjećaju da smo svakodnevno prepušteni na milost i nemilost sreći, drugim ljudima (primjerice poslodavcima) i globalnoj ekonomiji. Opsjednutost statusom popraćena je osjećajem nemira i nezadovoljstva, a svijest o prilici za neizmjerni životni uspjeh koja je ravnopravno pružena svima, sprečava pripadnike društava kao što je, primjerice, američko, da se opuste i uživaju u već postignutom uspjehu i stečenim blagodatima.

Alain de Botton sugerira pet "rješenja" za svladavanje nelagodne "statusne anksioznosti". Filozofija, umjetnost, politika, religija i boemština različite su kategorije koje de Botton u odvojenim poglavljima opisuje kao moćna sredstva u borbi protiv taštine i negativnih osjećaja koje uzrokuje. U mudrosti filozofa treba tražiti utjehu, tvrdi de Botton citirajući, među ostalim, Chamforta, koji u 18. stoljeću piše: "Mišljenje javnosti najgore je od svih mišljenja". Kritičari često neopravdano optužuju Alaina de Bottona za "razvodnjavanje ozbiljne filozofije" i njezino pretvaranje u "pojednostavljene, otrcane tekstove za samopomoć". De Botton se svakako bavi "filozofijom svakodnevnog života", ali to čini na nesvakidašnji način, trudeći se, suzdržano ali i izravno, oživjeti pristup filozofiji kao borbi ne protiv neznanja već protiv ponosa. Filozofijom se treba baviti, pokazuje de Botton, ne kako bi se znalo više, već kako bi se živjelo bolje; kako bi se život postavio u pravu perspektivu i kako bi se izgradio imunitet na životne nepravde. Umjetnost, pak, treba slaviti i promatrati je kao ironičan, ljutit, lirski ili zabavan izazov statusnom sustavu. Književnost je tako jedno od podrješenja koja de Botton nudi kao obrambeni mehanizam protiv "statusne anksioznosti". U književnim djelima, piše autor, možemo doznati sve o pojedinom liku; pozvani smo uživjeti se u sve njegove ili njezine strahove, traume, predrasude, sjećanja, uspomene iz djetinjstva, uspjehe i neuspjehe, dobronamjerne geste i zlodjela. Ukratko, spoznajemo lik kao cjelovitu osobu. Kako bi čitateljima pokazao besmisleno promatranje pojedinca isključivo kroz prizmu statusa koji u društvu zauzima, de Botton dovitljivo sažima nekoliko velikih djela svjetske književnosti i svodi ih na razinu novinskih naslova. Tako je *Kralj Edip* prenaslovljen u *Šokantni incest u kraljevskoj obitelji*, dok Flaubertova *Madame Bovary* postaje *Ovisnica o šopingu prevarila muža i progutala arsenik*. I druga se "rješenja" u prvom redu odnose na

načine razmišljanja i vode nas ka zaključku da je mišljenje drugih o nama, na kraju krajeva, nebitno te da su kreativnost, vjera u samoga sebe i istodobna skromnost ključni elementi u ostvarenju sreće i zadovoljstva sobom i vlastitim životom.

Unatoč tomu što mu se može predbaciti povremeno izbjegavanje preciznije interpretacije citiranih materijala, de Bottonova *Status Anxiety* zaslužuje punu pohvalu jer je originalna kritika prijetvornosti zapadnoga društva koje svojim pripadnicima usađuje nerijetko lažni osjećaj pravde i jedankosti. De Botton kritizira, ali to čini nježno, gotovo graciozno, šarmantno, nikad pretenciozno, koristeći "mozaički" pristup raznolikim izvorima (koji uključuju slikovni materijal te vlastite domišljate i duhovite crteže, dijagrame i grafikone) pomoću kojih svoje teze pažljivo smješta u povijesni, kulturni i društveni kontekst. Osnovna teza Alaina de Bottona, filozofa "inteligentne mizantropije", možda je naizgled najmanje kompleksna, ali zadire u srž ljudskog postojanja. Posebno ju je vrijedno naglasiti jer se danas tako rijetko može izravno pročitati: Ljudski je rod globalno nesretna vrsta, ali je u stanju dobro se osjećati, a sreću može postići već jednostavnom promjenom načina razmišljanja i prihvaćanjem drukčijeg pogleda na svijet u kojem živi.

Ivana POLONIJO-KING

Anka Mišetić, Gradski rituali, Retradicionalizacija društvenog života u hrvatskim gradovima nakon 1990., Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb 2004., 257 str.

Knjiga Anke Mišetić "Gradski rituali: retradicionalizacija društvenog života u hrvatskim gradovima nakon 1990." – svojevrsni je novum u našim okvirima – utoliko što temu rituala nastoji obraditi i sa šireg sociološkog i s interdisciplinarnog aspekta. Njezinom glavnom tekstualnom dijelu pridodan je popis referentne literature, dok su rezultati empirijskog istraživanja, koji potkrepljuju teorijska razmatranja, prikazani grafikonima, tablicama i citatima iz tiska i dopunjeni sa četiri bloka fotografija.

U prvoj cjelini pod naslovom "Pojam, struktura i socijalne funkcije rituala" autorica iznosi i definira predmet te osnovne hipoteze koje temelji na pretpostavkama o ritualu kao "univerzalnoj" komunikacijskoj praksi i urbanom fenomenu koji se u kontekstu hrvatskog društva devedesetih godina pojavljuje u vezi s naglašenim procesom retradicionalizacije društvenog života. Prihvaćajući poznatu tezu da je moderni grad glavni nositelj i "proizvođač" civilizacije, autorica naglašava kako fenomen rituala sve više postaje predmetom i urbane sociologije, koja se ravnopravno uključuje u interdisciplinarnu raspravu o ritualnim praksama. U skladu s tim, autoričina je polazna teza da je ritual oblik društvenog djelovanja koje nije svojstveno isključivo tzv. primitivnim društvima ili zajednicama, već je kao komunikacijski i simboličan čin aktualan i u modernom društvu.

U prvoj cjelini pod naslovom "Pojam, struktura i socijalne funkcije rituala" autorica iznosi i definira predmet te osnovne hipoteze koje temelji na pretpostavkama o ritualu kao "univerzalnoj" komunikacijskoj praksi i urbanom fenomenu koji se u kontekstu hrvatskog društva devedesetih godina pojavljuje u vezi s naglašenim procesom retradicionalizacije društvenog života. Prihvaćajući poznatu tezu da je moderni grad glavni nositelj i "proizvođač" civilizacije, autorica naglašava kako fenomen rituala sve više postaje predmetom i urbane sociologije, koja se ravnopravno uključuje u interdisciplinarnu raspravu o ritualnim praksama. U skladu s tim, autoričina je polazna teza da je ritual oblik društvenog djelovanja koje nije svojstveno isključivo tzv. primitivnim društvima ili zajednicama, već je kao komunikacijski i simboličan čin aktualan i u modernom društvu.

Slijedi analiza *strukture* rituala koja se promatra u tri osnovna elementa: prvi je izvedbeni plan unutar kojeg se ističu elementi poput igre, te potrebe za ponavljanjem, specifičnom dramtizacijom, elementima prezentacije, te propisanosti ritualnog čina; drugi je simbolička razina ritualnog čina, u kojem se ritual sagledava u osobitoj vezi s mitskim svjetonazorom i mitskom strukturom, te na koncu, spomenimo i treći element analize strukture rituala, koji kontekstom izvedbe ritualnog čina presudno utječe na smisao ritualne poruke. Shvaćen kao dinamična kategorija koja ovisi o društvenom kontekstu – on se iznova kontekstualizira u svakom ponavljanju i zahvaljujući svom simboličkom značaju, postaje proizvođačem značenja i obnavljateljem identiteta. Tako se i identitet, koji ritual generira (uz trajnost i kontinuitet), može promijeniti, revitalizirati simboličke elemente kao prilagodbu novom društvenom kontekstu.

U drugom dijelu knjige pod naslovom "Uloga rituala u oblikovanju društva: domašaji i mogućnosti" analizira se pitanje odnosa rituala spram grada, kulture, politike, industrij-